

одночасним здійсненням цього на рівних умовах зі здоровими людьми.

Література

1. Барсов М.К. Учебник врачебной гимнастики и массажа. СПб., 1998г.
2. Гринио Л.П. Дюшенновская миодистрофия. –М., 1998г.
3. Гринио Л.П. Миопатии. – М., 1998г.
4. Каминская Э.А. Общая генетика.- Мн., 1992г.
5. Фогель Ф., Матульський А. Генетика человека. – М., 1989г.
6. Хайрдинова Ю., Ядэшко В. Болезнь легче предупредить. М., 1997г.

О.В.Чеботаренко

ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ ШКОЛЯРІВ ДО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ З ХУДОЖНЬОЇ КУЛЬТУРИ

В статье рассматривается понятие "познавательный интерес" и исследуются его уровни. Разработаны условия повышения уровня познавательного интереса учащихся на уроках мировой художественной культуры с использованием синтеза искусств.

In the article the concept "cognitive concern" is esteemed and its levels are investigated. The conditions of increase of a level of cognitive concern learning on lessons of the world art culture with usage of synthesis of arts are designed.

Еволюція сучасного суспільства України і подальший розвиток народної освіти, в тому числі і середньої загальноосвітньої школи, потребує покращення якості навчального процесу, комплексного підходу до справи навчання та виховання підростаючого покоління.

Однією з важливих проблем удосконалення навчального процесу в загальноосвітній школі – є пошук шляхів становлення та розвитку пізнавального інтересу школярів до навчання на уроках художньої культури. Важливість формування пізнавального інтересу учнів полягає в тому, що при відомих умовах він стає стійкою рисою особистості, засобом навчання і

проявляє себе в зацікавленості, допитливості, самостійності мислення, постійній і нескінченій жалі до знань.

Актуальність проблеми формування пізнавального інтересу до уроків з художньої культури полягає в його ефективній дії на процес навчання не тільки з цього предмету, а і, взагалі, на процес навчання в середній школі. Однак, поряд із необхідністю і важливістю становлення та розвитку пізнавального інтересу в практиці загальноосвітньої школи, в теорії педагогіки середньої школи недосліджена проблема формування пізнавального інтересу учнів до предмету “художня культура”, не розроблена методика формування пізнавального інтересу школярів до вивчання художньої культури; не відповідає сучасним вимогам як рівень знань, так і рівень пізнавального інтересу учнів.

Протиріччя між запитом середньої школи та не досить повним його забезпеченням в теорії педагогіки спонукали нас дослідити дану проблему, розробити методику формування пізнавального інтересу учнів до навчальної діяльності на уроках художньої культури.

Мета нашої статті – розробити умови підвищення ефективності формування пізнавального інтересу школярів до навчальної діяльності на уроках художньої культури.

В дослідженні ми виходили з положення, що рівень пізнавального інтересу школярів підвищиться, якщо навчальний процес на уроках з художньої культури буде організований у відповідності з такими умовами:

- вчитель розуміє особливості процесу формування пізнавального інтересу та механізми його формування, вміє створити такі навчальні ситуації, що сприятимуть активізації пізнавальної діяльності з боку школярів;
- технологія навчання враховує індивідуальні особливості учнів, необхідність диференційованого підходу до них, завдання подаються викладачем із врахуванням рівня складності матеріалу, що сприяє розвитку потреби у самостійному навчанні;
- учням пропонуються такі форми подання матеріалу, що сприяють формуванню стійкого інтересу до навчання та творчій діяльності;

- знання отримуються не в готовому вигляді, а формуються в процесі навчальної діяльності;
- створення викладачем навчальних ситуацій, які сприятимуть виникненню інтересу до проблем, що підіймаються у навчально-виховному процесі;
- пізнавальний інтерес буде стійким, знання будуть засвоюватися краще, якщо буде чітко структурований змістовний матеріал теми уроку, що спростить його розуміння.

Пізнавальний інтерес є суттєвим моментом пізнавальної активності учня, яка дозволяє підвищити ефективність, результативність та якість навчально-виховного процесу. Проблеми формування пізнавального інтересу та пізнавальної активності займають чільне місце в психолого-педагогічних дослідженнях. Вони відносяться до числа пріоритетних питань сучасної педагогічної науки. Питанням формування пізнавального інтересу та пізнавальної активності школярів присвячені дослідження П.С.Атаманчука, Л.П.Арістової, В.К.Буряка, Б.І.Коротяєва, І.Я.Лернера, Н.Г.Морозової, В.О.Оніщука, В.Ф.Паламарчук, Г.І.Щукіної, М.С.Голованя та інших дидактів і методистів. Але, на жаль, не досліджена проблема формування пізнавального інтересу школярів до навчальної діяльності на уроках з художньої культури.

Інтерес – це складне і значиме для особистості утворення. Існує велика кількість різних понять інтересу як вітчизняних теоретиків психології і педагогіки, так і зарубіжних.

Пізнавальний інтерес є важливим мотивом навчання, який бере із зовнішнього світу для себе “будівельний матеріал” (С.Л.Рубінштейн), поступово генералізується у подібних ситуаціях, стає стійким утворенням самої особистості, могутньою збуджуючою силою її діяльності і окремих дій. У практиці навчання учнів вчитель не завжди ставить перед собою задачу формувати пізнавальний інтерес як мотив навчання. Важливо не просто пройти програму, а “заохотити” особистість до навчання.

Г.І.Щукіна розглядає пізнавальний інтерес не як ізольоване новоутворення, а як особливий вид інтересу і, одночасно, як мотив, що гармонійно розвивається тільки у

взаємодії з іншими інтересами та мотивами [6,45]. В працях Н.Ф.Добриніна, С.Л.Рубінштейна інтерес виступає як вибіркова направленість людини, її уваги, думок, як прояв розумової активності. Під іншим кутом ця проблема освітлена Д.Фрейером і Ш.Бюлером: інтерес – активатор різних почуттів. “Інтерес – це сплав емоційно-вольових та інтелектуальних процесів, що підвищують активність свідомості і діяльності людини” [1,32] – справедливо відмітив Л.А.Гордон.

В зарубіжній літературі поняття “пізнавальний інтерес” відсутнє. В ряді досліджень приділяється увага “інтелектуальному інтересу” (С.Ларсебо, Л.Тилер, Дж.Кудер). На наш погляд, поняття “інтелектуальний інтерес” не містить усього того, що містить в собі поняття “пізнавальний інтерес”. Пізнання полягає не тільки в інтелектуальному процесі, а і в практичних діях, що пов’язані з актом пізнання. Ядром пізнавального процесу – є процеси мислення. За думкою К.Д.Ушинського, цей інтерес, наповнений думкою, тісно пов’язаний із емоційним світом особистості. Тому пізнавальний акт в стані інтересу, має не споглядальний, а активний цілеспрямований характер.

Отже, ми визначаємо, що пізнавальний інтерес – це направленість особистості на вибір, що звернена на область пізнання і процес оволодіння знаннями.

Пізнавальний інтерес може мати різний рівень розвитку і різні характерні риси, обумовлені різними шляхами індивідуального розвитку.

Первинним рівнем пізнавального інтересу можна вважати *зацікавленість* як реакцію на зміну обставин, на появу нового, як безпосередній інтерес до цікавих явищ, що мають місце в інформації, яку отримують на уроці, як жагуче бажання узнати зорієнтуватися в ситуації. На стадії зацікавленості, учням подобається зовнішня пізнавальна сторона, і тут не виникає потреби пізнати сутність явищ!

Наступним етапом розвитку пізнавального інтересу можна вважати такий рівень пізнання, який потребує пошуку, догадки на основі отриманих раніше знань. Але це ще такий рівень розвитку пізнавального інтересу, у якому при фіксації зовнішні ознаки і суттєві властивості знаходяться на рівних

позиціях – це стадія *допитливості*. Пізнавальний інтерес на цьому рівні має вузький, ізольований характер, наприклад, це може бути інтерес до теми, питання теми і т.і.

В процесі розвитку пізнавального інтересу у школярів з'являються усвідомлення і активність, з'являється *узагальнений і широкий інтерес* до предмету в цілому. Найвищим рівнем пізнавального інтересу, є інтерес учня до виявлення закономірностей, причинно – результативних зв'язків, що вже містить в собі елементи дослідницької творчої діяльності. На цьому етапі це глибоке усвідомлення важливих сторін того, що вивчається – *теоретичний інтерес* (Щукіна).

В теорії рівні пізнавального інтересу принципово розділені, на практиці ж вони тісно взаємозв'язані і проникають один в другий. В залежності від того, на що направлений інтерес учня, а саме: на факти, процеси, закономірності – можна визначити і рівень пізнавального інтересу. Для вчителя важливо, щоб інтерес учня до предмету був стійким, а не стихійним чи ситуаційним, такий інтерес може швидко зникнути. Стійкість пізнавального інтересу залежить від внутрішнього мотиву навчання. Таким мотивом є отримання знань, які в майбутньому будуть застосовані на практиці і будуть пов'язані, можливо, з вибором професії. Якщо внутрішня мотивація до отримання знань недостатньо сильна, то учню потрібні більше зовнішні стимули.

Важливою характеристикою пізнавального інтересу є локалізація. Безумовно, що учень може вже мати локалізований інтерес до предмету художня культура, але часто він може бути нестійким і обов'язково потребує зовнішньої стимуляції. Для вчителя важливо визначити рівень стійкості і локалізованості пізнавального інтересу, щоб мати уяву про характер інтересу до навчання своїх вихованців.

Суттєвою рисою пізнавального інтересу є його усвідомленість. Внутрішня потреба особистості до дії проходить тільки через осмислення мотиву. Набагато важче керувати неусвідомленим мотивом. При усвідомленні пізнавального інтересу учні намагаються розв'язати складні завдання, проблеми. Неусвідомлений інтерес породжує всеядність занять в години відпочинку, у виборі кола читання і т.п.

Важливою стороною цінності пізнавального інтересу є те, що у ньому поєднані об'єктивна і суб'єктивна сторони пізнавальної діяльності. Всі об'єктивно цікаві явища оточуючого світу, що виражені і узагальнені в знаннях, тільки тоді будуть базуватися на пізнавальному інтересі, коли матимуть для учня суб'єктивне значення. Це головне у становленні інтересу учні до навчання, а саме: важливо сам процес проходження об'єктивно цікавого перетворити у ціннісно значимий для особистості.

Досліджуючи далі сутність пізнавального інтересу, звертаємо увагу на закономірний перехід зовнішнього у внутрішнє, що складає сутність розвиваючого навчання. З того, як відносяться учні до предмету, що їх цікавить, а що лишає байдужим; з того, як виконуються завдання вчителя, можна судити про рівень їх пізнавального інтересу.

Складність предмету “світова художня культура” полягає в тому, що, з одного боку, на уроках повинно проходити не тільки детальне вивчення творчих шляхів письменників, композиторів, художників, а й узагальнення всіх знань, що може допомогти виявити взаємозв'язки між ними; з іншого боку – саме цей предмет потребує використання не тільки наочних засобів навчання, але й записів на платівках та відеоапаратурі музичних творів (опер, балетів, симфонічної та камерно-інструментальної музики) у виконанні видатних діячів мистецтва (бажано – найкращих представників виконавської музичної культури, таких, як: В.Гергієв, Є.Мравінський, Є.Світланов, П.Домінго, М.Калас, Л.Паваротті, С.Ріхтер, Г.Нейгауз, В.Софроніцький, Е.Вірасаладзе, та багато інших), дуже покращує сприйняття матеріалу показ слайдів з шедеврами світової художньої культури.

При підборі творів із різних видів мистецтв, які характеризують той чи інший історичний період культури, треба дуже ретельно підходити до їхньої стильової відповідності. Так, наприклад, неможливо використовувати як фон для картин західноєвропейського романтизму (Жеріко, Делакруа та інших) музики С.Рахманінова та П.Чайковського. Дуже яскравим прикладом для знайомства з естетикою західноєвропейського романтизму є показ картин Е.Делакруа на фоні фортепіанних

творів Ф.Шопена (так названого, “революційного” етюдів ор.10, №12; скерцо №1, 2, 3; балад, концертів для фортепіано з оркестром). Особливо покращує зацікавленість учнів знайомство з тими художніми творами, які надихнули композиторів на створення програмних творів, наприклад, відомо, що творчість А.Міцкевича (поєми “Світязанка” та “Конрад Валенрод”) мала величезний вплив на музику Ф.Шопена (його балади №1, 2, 3 – нав'язні цими поемами); звісно, яке величезне значення мали твори Жана Поля (Ріхтера) на особистість Р.Шумана (фортепіанний цикл “Метелики” нав'язаний твором “Пустотливі роки”).

При знайомстві з образом Кармен, який увійшов в історію світової культури, бажано використовувати на уроці не тільки твір П.Меріме та музику з опери Ж.Бізе “Кармен”; цей образ не буде досить повним, якщо не продемонструвати балет Бізе-Щедрина “Кармен-сюїту” та прекрасний художній фільм Саури “Кармен”, де образ Кармен втілений за допомогою танцю і музики стилю “фламенко”. Таким чином, перед учнями створюється образ, в якому синтезуються різні види мистецтва – література, опера (сама по суті синтетичний жанр), сучасний балет та жанровий танок. Саме це надає образу Кармен повноту, багатогранність та “відкритість” для подальшого вивчення і втілення.

При зверненні до російської художньої культури, треба починати з вивчення її характерних рис, які втілюються у філософії, літературі, поезії, живопису та музиці. Саме стильова багатогранність російської культури (жодний композитор не підпадає під один стильовий напрямок, наприклад, в творчості С.Рахманінова є і романтичні, і імпресіоністичні, і реалістичні риси; в музиці С.Прокоф'єва – і класичні, і романтичні, і “неоросійська безфольклорність”) примушує робити вчителю “часові та просторові” арки в різні епохи та стилі, щоб знайти певні джерела та паралелі. Так, наприклад, при знайомстві з творчістю П.Чайковського, треба щоб учні згадали музику Р.Шумана, так як вона мала вплив на композитора; бажано, щоб учні також могли не тільки визначити основні стильові риси, притаманні російській музичній культурі, але й ті, які

відрізняють особливості російського романтизму від західноєвропейського.

Саме такий підхід дає можливість не тільки узагальнювати знання, але й створює певні умови як для порівняння різних стильових напрямків, так і для створення повної та широкої картини світової художньої культури.

Такий підхід позитивно впливає на розвиток пізнавального інтересу учнів загальноосвітніх шкіл, рівень якого ми визначаємо за наступними критеріями:

- вищий рівень, в якому теоретичний інтерес характеризується вмінням виявляти закономірності, причинно-результативні зв'язки з елементами дослідницької творчої діяльності;
- середній, що базується на стадії допитливості, в ньому теоретичні знання знаходяться на рівних позиціях з емоційним сприйняттям матеріалу, тобто багато речей аналізуються на інтуїтивному рівні;
- низький, первинний рівень інтересу, в якому взагалі присутня зацікавленість, як реакція на зміну обставин, появу нового, як безпосередній інтерес до цікавих явищ, що мають місце в інформації, яку учні отримують на уроці світової художньої культури. На даному етапі інформація сприймається тільки на емоційному рівні.

В цілому, дуже важливою умовою для розвитку пізнавального інтересу є яскравий, доступний і цікавий матеріал, який учень сприймає в першу чергу, емоційно, на рівні “подобається”, або “не подобається”, тому велику роль грають ті музичні та художні твори, які пропонуються вчителем на уроці. Виховання почуття емоційного та естетичного сприйняття матеріалу – це перший і дуже важливий ступінь розвитку пізнавального інтересу. Це є базовою складовою виховання особистості, що дасть можливість для подальшого розвитку пізнавального інтересу до середнього та вищого рівнів. Тільки такий поступовий шлях допоможе прилучити нове покоління до шедеврів світової художньої культури, до звіту людства в цілому; тільки “відкриті” на зустріч прекрасному серця дітей здатні зробити їх шлях у майбутнє щасливим, повним гармонії і світу.

Література

- Гордон Л.А. Психология и педагогика интереса. – К.: Советская школа, 1940. – 190 с.
- Нейгауз Г. Размышления, воспоминания, дневники. – М.: “Советский композитор”, 1983. – 524 с.
- Самойленко А. Музыкаведение и методология гуманитарного знания. Проблема диалога. Монография. – Одесса: “Астропринт”, 2002. – 244 с.
- Світова художня культура. Шкільний курс світової художньої культури і методика його викладання. – Київ.: РНМК, 1991. – 136 с.
- Сухомлинский В. Сердце отдаю детям. – Київ.: “Радянська школа”, 1972. – 243 с.
- Щукіна Г. Проблема пізнавального інтересу в педагогіці. – М.: Педагогіка, 1971, 350.